

การทูตเชิงวัฒนธรรม : นโยบายต่างประเทศของไทย ต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน

อภิรักษ์ ทะสุนทร*

(วันรับบทความ : 30 กรกฎาคม 2561/ วันแก้ไขบทความ : 13 กันยายน 2561 / วันตอบรับบทความ : 22 กันยายน 2561)

บทคัดย่อ

การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านถือเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ความสำคัญของนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีนยุคหลังสงครามเย็น คือ การเปลี่ยนจากความขัดแย้งมาเป็นความร่วมมือระหว่างกัน นโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรมจึงสำคัญต่อประเทศไทยอย่างยิ่งในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อสร้างความไว้วางใจระหว่างกันในลักษณะของการช่วยเหลือและการพัฒนาร่วมกันที่ดำเนินควบคู่ขนานไปกับนโยบายด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สำหรับนโยบายต่างประเทศไทยด้านการทูตเชิงวัฒนธรรมต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีนช่วงหลังสงครามเย็น ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือและร่วมมือในด้านต่างๆ ดังนี้ (1) ความช่วยเหลือทางวิชาการ การฝึกอบรมและให้ทุนการศึกษา (2) ความร่วมมือด้านพุทธศาสนา และวัฒนธรรม (3) ความร่วมมือด้านการเรียนการสอนภาษาไทย การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีนนั้น การใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรม เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลต่อรัฐบาลและประชาชนต่อประชาชนด้วยกัน อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างภาพลักษณ์ความเชื่อมั่นต่อกันอันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความร่วมมือและสร้างความมั่นคงระหว่างกันได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : การทูตเชิงวัฒนธรรม / นโยบายต่างประเทศของไทย / อินโดจีน

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Cultural Diplomacy : Thailand's Foreign Policy to Indochina, the Neighboring Countries

Apinan Thasuthorn^{*}

(Received Date : July 30, 2018, Revised Date : September 13, 2018, Accepted Date : September 22, 2018)

Abstract

Promoting the relationship among neighboring countries in Indochina is extremely significant. Thailand's foreign policy to Indochina countries after the cold war has been changed from conflicts to cooperation. As a result, cultural diplomacy plays a key role for Thailand as a cooperating tool to establish a good relationship among the bordering countries. Moreover, this diplomatic way builds trust between each other in terms of co-assisting and co-developing in accordance with politic, economic, social, and cultural policies. According to Thailand's foreign policy, cultural diplomacy to the Indochina after the cold war mainly intends to the following assistances and cooperation: (1) academic assistance, trainings, and scholarships, (2) cooperation of Buddhism and cultures, and (3) cooperation of Thai-language teaching. The implementations of Thailand's foreign policy towards its Indochina neighbors are based on cultural tools in order to create government-to-government and people-to-people relationships including promoting the image and confidence. This will lead to the strengthening of cooperation and mutual stability.

Keywords: Cultural diplomacy / Thailand's Foreign Policy / Indochina's Foreign Policy

^{*} Lecturer in Political Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phetchabun Rajabhat University

บทนำ

บทความนี้ต้องการอธิบายการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน ได้แก่ ลาว กัมพูชา และเวียดนาม จากบริบทของสถานการณ์ช่วงหลังสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่นโยบายต่างประเทศที่มีต่อเพื่อนบ้านยุคสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กับนโยบายแปรสนามรบเป็นสนามการค้า ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งมาเป็นความร่วมมือระหว่างกัน โดยใช้นโยบายด้านเศรษฐกิจและยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศแถบอินโดจีนดังกล่าวอย่างชัดเจน รวมทั้งการเพิ่มระดับการขยายตัวและรูปแบบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อาทิเช่น โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง(GMS) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) หรือนโยบายภูมิภาคนิยม (Regionalism) ในเวลาต่อมา

จากสถานการณ์ในอดีตในระหว่าง พ.ศ. 2490 –พ.ศ. 2503 (ค.ศ. 1947-ค.ศ. 1960) โลกอยู่ในยุคสงครามเย็นที่แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย (Bi-polar system) ซึ่งหมายถึงระบบระหว่างประเทศที่แบ่งเป็นสองขั้ว ได้แก่ ขั้วแรกมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำกลุ่มโลกเสรีประชาธิปไตย ส่วนอีกขั้วหนึ่งมีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำประเทศคอมมิวนิสต์ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีนในยุคสงครามเย็น จึงหนีไม่พ้นจากการตกเป็นเหยื่ออิทธิพลของปัจจัยความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ที่ทำหน้าที่กำกับและครอบงำด้านการกำหนดนโยบายต่างประเทศและท่าทีของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศเพื่อนบ้านที่มีต่อไทย เช่น ภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ในแถบอินโดจีน สถานการณ์เวียดนามรุกรานและยึดครองกัมพูชา ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ในกรณีประสาทพระวิหาร เป็นต้น

สถานการณ์หลังสงครามเย็น หลังจากการล่มสลายของคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกในปี พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) โครงสร้างของระบบโลกทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงและรวดเร็วทุกประเทศไม่ว่าจะเป็นมหาอำนาจหรือประเทศขนาดกลาง และขนาดเล็กต่างก็ต้องมีการปรับตัว (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2555, น.247) เนื่องจากสังคมโลกได้แบ่งเป็นหลายขั้วอำนาจที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในทางการเมืองระดับท้องถิ่นและภูมิภาค หลายประเทศมีอิทธิพลมากขึ้น เช่นกลุ่มประเทศในยุโรป ได้แก่สหภาพยุโรป (EU) รัสเซีย กลุ่มประเทศในเอเชีย ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น อินเดีย เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้(ASEAN) ได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องทั้งการเพิ่มสมาชิกในกลุ่ม เพิ่มระดับการรวมตัวและขยายความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้นในมิติการเมืองความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม

สำหรับเพื่อนบ้านของไทยในกลุ่มประเทศอินโดจีน การดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงต้องเน้นการปรับท่าทีเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายหลังสงครามเย็น เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าการปรับตัวและสร้างเสริมความสัมพันธ์ต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน นับตั้งแต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) รัฐบาล

พลเอกชาติชาย ได้แถลงนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลต่อรัฐสภาในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2531 (1988) ซึ่งต้องการเปิดประเทศประตูสู่ประเทศอินโดจีนด้วยนโยบายแปรสนามรบเป็นสนามการค้า คือการมุ่งเน้นความสำคัญของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่อยู่เหนือความสำคัญทางการเมืองและความมั่นคง ได้เน้นถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2550, น.106) โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างด้านสิทธิอุดมการณ์ใดๆทั้งสิ้น

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเย็น นโยบายต่างประเทศของไทยได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในภูมิภาคและกระชับความสัมพันธ์ครอบคลุมทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และขยายความร่วมมือทั้งในระดับภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน แนวนโยบายต่างประเทศของไทยของทุกรัฐบาลยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินภารกิจด้านการต่างประเทศ มีความต่อเนื่องได้แก่ การให้ความสำคัญกับการกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านเป็นอันดับแรกเสมอมาเนื่องจากมีความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ที่ตั้ง สังคมวัฒนธรรม รวมทั้งการรักษาความสัมพันธ์อันดีและส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและนานาชาติในระดับทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเทศไทยและสร้างความเชื่อมั่นต่อประเทศไทยให้กับนานาชาติประเทศให้กระชับแน่นแฟ้นขึ้น

เนื่องจากสังคมโลกในวันนี้ แคลงทุกวัน ในขณะที่เดียวกันกลับมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่งในอีกซีกโลกหนึ่งอาจเกี่ยวพันและส่งผลกระทบอย่างคาดไม่ถึงกับอีกหลายประเทศที่อยู่คนละซีกโลก วันนี้ผลประโยชน์ของประเทศไทยย่อมผูกพันกับสังคมโลกอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ขณะที่เราไม่อาจปฏิเสธความแตกต่างความหลากหลายที่มีอยู่บนโลกใบนี้ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2548, น.15) ดังนั้นจึงต้องสร้างสัมพันธ์อันดีมิตรกับทุกประเทศในระดับทวิภาคีและพหุภาคีได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การดำเนินนโยบายต่างประเทศจะต้องมีลักษณะเป็นองค์รวม (Holism) ด้วยการเชื่อมโยงระหว่างมิติทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมเข้าด้วยกันในลักษณะการบูรณาการร่วมกัน

นโยบายต่างประเทศของไทยต่อเพื่อนบ้านอินโดจีนยุคหลังสงครามเย็น

นโยบายต่างประเทศ คือ การนำนโยบายซึ่งเป็นทางเลือกที่ได้เลือกและตัดสินใจแล้วว่าดีที่สุดเหมาะสมที่สุด เกิดประโยชน์มากที่สุดแล้วนำไปปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ ดังนั้นในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของตนเองเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ระหว่างประเทศทั้งภายในภูมิภาคและภาคนอกภูมิภาค จึงขอแบ่งนโยบายต่างประเทศของไทยต่อเพื่อนบ้านอินโดจีนยุคหลังสงครามเย็น ออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 นโยบายต่างประเทศช่วงก่อนสงครามเย็น

สำหรับนโยบายช่วงก่อนสงครามเย็น คือจะขอกกล่าวถึงในช่วงสถานการณ์ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จะยุติลงได้ปรากฏว่าได้มีการเคลื่อนไหวของบรรดาผู้นำทางการเมืองและประชาชนที่ต้องการ

เอกราชและอิสรภาพ ในบรรดาประเทศเมืองขึ้นในทวีปเอเชียและทวีปอื่นทั่วโลก โดยท่านปรีดี พนมยงค์ ได้ติดตามสถานการณ์ความเคลื่อนไหวอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุผลที่ว่าประเทศต่างๆในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะได้รับเอกราชในอนาคต โดยท่านปรีดี พนมยงค์ ได้ให้แนวทางการสำหรับกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นเป้าหมายพื้นฐานของนโยบายต่างประเทศที่พึงปรารถนา สรุปได้ดังนี้ (วงศ์ พลนิกร, 2542, น.16-29)

ข้อ 1 ไม่ต้องการสงครามประชาชนส่วนใหญ่ของทุกประเทศไม่ต้องการสงคราม สงครามไม่นำผลดีอะไรมาสู่ประชาชน แล้วยังนำมาซึ่งความทุกข์ยากมาสู่ประชาชน

ข้อ 2 อยู่ร่วมกันโดยสันติกับประเทศเพื่อนบ้าน ประชาชนมีความปรารถนาที่จะอยู่กับประชาชนของประเทศเพื่อนบ้านโดยสงบสุข ไม่เป็นศัตรูรบราฆ่าฟันกัน มีความเข้าใจและร่วมมือกัน โดยต่างฝ่ายต่างยึดถือและปฏิบัติบนพื้นฐานโดยการเคารพเอกราช อธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน เคารพสิทธิของแต่ละประเทศที่จะดำรงอยู่โดยปราศจากการแทรกแซงและคุกคามจากภายนอก การไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน

ข้อ 3 นโยบายอิสระ การดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระ คือไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและถูกครอบงำจากต่างประเทศ การยืนอยู่บนขาของตัวเองจึงเป็นที่ปรารถนาของประชาชนเป็นอิสระทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

ข้อ 4 ร่วมมือกับประเทศต่างๆในโลกปัจจุบันนี้ ทางด้านเศรษฐกิจการค้าและการพัฒนาประเทศ ทุกประเทศจะต้องอาศัยพึ่งพาและร่วมมือกับประเทศอื่น ประเทศไทยก็เช่นกันจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน ความช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนวิชาความรู้เทคโนโลยีกับต่างประเทศ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างกันในระบอบการปกครอง การเมืองและเศรษฐกิจ

ข้อ 5 สร้างความมั่นคง การกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้นจะต้องก่อให้เกิดความมั่นคงแก่บ้านเมืองและประชาชน คือสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในภาวะได้มีชีวิตอยู่โดยสันติสงบสุข คือไม่หวาดหวั่นต่อการคุกคามและการรุกรานจากภายนอก การดำเนินนโยบายต่างประเทศจะต้องคำนึงถึงประเด็นนี้ และการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ของโลกในปัจจุบันที่กำลังแสวงหาสันติภาพ ความปรองดองและความร่วมมือระหว่างประเทศ

ช่วงที่ 2 นโยบายต่างประเทศช่วงหลังสงครามเย็น

สำหรับนโยบายต่างประเทศช่วงหลังสงครามเย็นในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ แนวนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ (Constructive Engagement) ต่อกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ (โกสุมภ์ สายจันทร์, 2556, น.140)

ข้อ 1 การส่งเสริมความมั่นคงของประเทศเพื่อนบ้าน โดยจะไม่ไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงในกิจการภายในของประเทศเหล่านี้ ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยก็พยายามให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

ข้อ 2 การพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่มีอยู่กับประเทศเพื่อนบ้านให้บรรลุผลโดยเร็วเพื่อนำไปสู่การขยายความร่วมมือกันมากขึ้น ปัญหาดังกล่าวได้แก่ ปัญหาการปักปันเขตแดน ปัญหาการปะทะกันบริเวณชายแดน เป็นต้น

ข้อ 3 การขยายความสัมพันธ์และความร่วมมือทั้งทางด้านการเมืองเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยยึดหลักการของความเท่าเทียมกันและเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

แนวนโยบายการต่างประเทศของไทยที่กระทรวงการต่างประเทศยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินการกิจด้านการต่างประเทศมีความต่อเนื่องทุกยุคสมัย (กระทรวงการต่างประเทศ, 2560, น.16) ได้แก่

1. ยึดมั่นในอธิปไตยของชาติและความมั่นคงของรัฐรวมทั้งสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเทศไทยและสร้างความเชื่อมั่นต่อประเทศไทยให้กับนานาประเทศ
2. รักษาความสัมพันธ์อันดีและส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและนานาประเทศทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี
3. ส่งเสริมความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของอาเซียนรวมทั้งส่งเสริมการเตรียมความพร้อมและบทบาทที่สร้างสรรค์ของประเทศไทยในอาเซียนและส่งเสริมบทบาทและความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับนานาประเทศ
4. ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และประเทศที่มีศักยภาพเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทางการเมืองความมั่นคงเศรษฐกิจและสังคมของไทย
5. เสริมสร้างบทบาทที่สร้างสรรค์และรับผิดชอบในประชาคมระหว่างประเทศเช่นการแก้ปัญหาข้ามชาติต่างๆเพื่อส่งเสริมความมั่นคงในภูมิภาคและระดับโลก
6. ดำเนินการทูตเพื่อประชาชนเช่นการให้บริการด้านกงสุลการคุ้มครองและดูแลประโยชน์ของคนไทยในต่างประเทศรวมทั้งส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ด้านการต่างประเทศและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน

กระทรวงการต่างประเทศในฐานะองค์กรนำในการขับเคลื่อนนโยบายต่างประเทศมุ่งหมายที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการต่างประเทศโดยได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์กระทรวงการต่างประเทศ (พ.ศ. 2558 –2561) ซึ่งมีเป้าประสงค์ในการเสริมสร้างสถานะเชิงยุทธศาสตร์และผลประโยชน์ของไทยโดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ดังนี้

1. ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การส่งเสริมความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาข้ามชาติในทุกมิติ
2. ส่งเสริมบทบาทที่สร้างสรรค์ของไทยในการขับเคลื่อนประชาคมอาเซียน เช่น การส่งเสริมความเชื่อมโยงการมีทำที่ร่วมกันและสร้างค่านิยมพื้นฐานร่วมกันในภูมิภาค
3. เสริมสร้างสถานะความสัมพันธ์กับประเทศยุทธศาสตร์ เช่น การต่อยอดความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจและประเทศที่มีศักยภาพ
4. ผลักดันบทบาทไทยที่สร้างสรรค์และรับผิดชอบเป็นที่ยอมรับของประชาคมโลก เช่น การร่วมแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน อาชญากรรมข้ามชาติ การก่อการร้าย ยาเสพติด การโยกย้ายถิ่นฐานและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
5. ยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เช่น การสร้างเครือข่ายและพัฒนาความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม
6. เสริมสร้างภาพลักษณ์ความเชื่อมั่นและทัศนคติที่ดีต่อไทย เช่น สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินงานของไทยในด้านต่างๆ
7. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและพัฒนาคุณภาพการให้บริการแก่ประชาชน เช่น ส่งเสริมให้ภาคส่วนต่างๆ มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการค้าต่างประเทศมากขึ้น และให้ประชาชนได้รับบริการด้านการต่างประเทศที่มีประสิทธิภาพ
8. พัฒนาขีดความสามารถขององค์กร เช่น พัฒนาองค์ความรู้ด้านการต่างประเทศและพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทุกรูปแบบ

แนวคิดเกี่ยวกับการทูตเชิงวัฒนธรรม

คำว่า “การทูตเชิงวัฒนธรรม” (Cultural Diplomacy) หมายถึง กิจกรรมด้านวัฒนธรรมในกรอบกว้างๆ ทั้ง ภาษา ความคิด อุดมการณ์ ทัศนคติ ประเพณี วิทยาการความรู้ การกีฬา และวิถีชีวิต ทั้งนี้ เพื่อเป็นเครื่องมือสร้างความรู้สึที่ดีต่อกัน โดยใช้แนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในลักษณะซึมลึกเพื่อให้เข้าถึงประชาชน (สถาบันการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2548, น.66)

การทูตเชิงวัฒนธรรม เป็นคำที่มีความหมายแสดงถึงบทบาทของวัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือส่งเสริมการดำเนินงานทางการทูตได้ หัวใจของงานการทูตเชิงวัฒนธรรม คือ ทำอย่างไรที่จะให้ชาวต่างชาติโดยเฉพาะในระดับประชาชนทั่วไปเกิดความนิยมชมชอบความเป็นไทย เกิดความรู้สึที่ดีและความเข้าใจอันดีต่อประเทศไทย ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรมที่มีรูปแบบที่หลากหลาย (สโหมสรสาธิต, 2541, น.185)

การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ว่ากับประเทศใดก็ตาม แม้ความสัมพันธ์ระดับรัฐบาลต่อรัฐบาลจะเป็นไปด้วยดีที่มีความใกล้ชิดสนิทสนม แต่หากในความรู้สึกของประชาชนยังมีความหวาดระแวง มีความรู้สึกถูกกดขี่ครอบงำด้วยเหตุจำเป็นทางเศรษฐกิจ มีความจงเกลียดจงชังซึ่งกันและกันจากความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ และมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องจากความเชื่อหรืออิทธิพลของสื่อไร้พรมแดน ในขณะที่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับประชาชนอาจนำไปสู่การบาดหมางและการเข้าใจผิดต่อกันนั้นอาจยากลำบากในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับรัฐบาลขึ้นตามมาได้อย่างง่ายดาย การส่งเสริมความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีที่มีต่อกันในระดับประชาชนกับประชาชน (people-to-people contact) จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญและความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านต่างๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ให้ก้าวหน้าราบรื่น

นักวิชาการรัฐศาสตร์ชาวอเมริกา Joseph S. Nye JR. (2004) ได้อธิบายถึงเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ได้แก่ Power หมายถึง อำนาจ คือ ความสามารถในการได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่เราต้องการ (power is the ability to influence the behavior of others to get outcomes one wants) โดยแบ่งเป็น อำนาจเป็น hard power (อำนาจแข็ง) และ soft power (อำนาจอ่อน) เช่น hard power เป็นการใช้อำนาจทางทหารหรือทางเศรษฐกิจบีบบังคับโดยตรงเพื่อให้ประเทศอื่นปรับเปลี่ยนท่าทีที่มีต่อประเทศของตนเองต้องการ ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศส่วน soft power จะมีความหมายถึงอำนาจที่ทำให้ประเทศอื่นๆ ปฏิบัติตามความต้องการของเรา โดยที่เราไม่จำเป็นต้องดำเนินการบังคับ หรือมีข้อแลกเปลี่ยนแต่ประการใด เป็นความสามารถในการทำให้ผู้อื่นมีความพอใจในการเลือก ที่สอดคล้องกับความต้องการของเราเป็นการใช้อำนาจเชิงดึงดูดเพื่อนำไปสู่การยอมรับโดยศุขภูมิ (Joseph S. Nye JR, 2004, pp.5-10) อำนาจอ่อน หรือ soft power มุ่งเน้นการใช้วัฒนธรรมเป็นหลักถ้าหากวัฒนธรรมของประเทศหนึ่งมีความสอดคล้องกับผลประโยชน์และค่านิยมของประเทศอื่นๆ โอกาสที่วัฒนธรรมดังกล่าวจะกลายเป็น soft power ของประเทศนั้นก็จะมีมากขึ้น ช่องทางที่ทำให้วัฒนธรรมของประเทศหนึ่งเป็นที่รู้จักในประเทศอื่นๆ นั้นมีมากมายหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น การศึกษา ภาษา กีฬา ศาสนา อาหาร ภาพยนตร์ ดนตรี การเยี่ยมเยือนการติดต่อสื่อสารและการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นจุดเริ่มต้นของการใช้วัฒนธรรมในทางการทูตในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของประโยชน์แห่งชาติ รัฐ-ชาติมีเครื่องมือต่างที่สำคัญ 4 ชนิดคือ เครื่องมือทางการทูต เครื่องมือทางเศรษฐกิจ เครื่องมือทางสังคมจิตวิทยา และเครื่องมือทางการทหาร บางประเทศอาจใช้เครื่องมือทั้ง 4 ชนิดไปพร้อมๆ กัน แต่บางประเทศอาจใช้เครื่องมือเพียงชนิดเดียว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข เวลาผลประโยชน์ และสถานการณ์ เครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศทั้ง 4 ชนิด ล้วนแล้วแต่มีต้นทุน (Cost) และความเสี่ยง (Risk) ที่แตกต่างกัน และมีประสิทธิผล (Effectiveness) ที่ไม่เท่าเทียมกันซึ่งแต่ละประเทศก็จะเลือกใช้เครื่องมือชนิดใดนั้น

ย่อมขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของผู้นำ ตลอดจนสถานการณ์ระหว่างประเทศ การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงเปรียบเสมือนการผสมผสานการใช้เครื่องมือแต่ละชนิดไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือทางการทูต เครื่องมือทางจิตวิทยา เครื่องมือทางการทหาร เครื่องมือทางเศรษฐกิจ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ โดยปกติรัฐต่างๆ มักเลือกใช้เครื่องมือในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (จุฑาทิพ คล้ายทับทิม, 2551, น.85) โดยมักจะเลือกใช้เครื่องมือประเภทที่มีลักษณะเป็นการโน้มน้าวหรือมุ่งไปในทางให้เกิดความร่วมมือโดยสันติ ซึ่งได้แก่ เครื่องมือทางการทูต เครื่องมือทางเศรษฐกิจ หรืออาจกล่าวได้ว่ารัฐต่างๆ มักจะใช้อำนาจอ่อนในการโน้มน้าวชักจูง (soft power) เป็นอันดับแรกๆ หากการใช้อำนาจอ่อนในการโน้มน้าวชักจูงไม่ได้ผล รัฐจะเลือกใช้เครื่องมือทางการทหาร หรืออำนาจในการบังคับขู่เข็ญ (hard power) อันได้แก่ การใช้อำนาจทางการทหาร สงคราม หรืออาวุธนิวเคลียร์ ดังนั้นรัฐต่างๆ มักเลือกใช้เครื่องมือทางการทหารเป็นเครื่องมือชนิดสุดท้ายในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

นโยบายต่างประเทศไทยด้านการทูตเชิงวัฒนธรรม

สำหรับประเทศไทยนั้นรัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญในด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 เป็นต้นมา โดยได้จัดทำความตกลงทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งอยู่ในอุดมการณ์เดียวกัน กล่าวถึงขอบเขตของความร่วมมือและวิธีการที่จะนำไปสู่การกระชับความสัมพันธ์ ตลอดจนหาหนทางในการดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง (สมคิด โชติกวณิชย์, 2532, น.101) โดยตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 – 2534 ประเทศไทยได้มีการลงนามความตกลงทางวัฒนธรรมกับประเทศต่างๆ รวม 16 ประเทศ เรียงตามลำดับ คือ ญี่ปุ่น ตูนิเซีย ประเทศในกลุ่มอาเซียน ออสเตรเลีย ฟิลิปปินส์ อิหร่าน อียิปต์ อินเดีย ฝรั่งเศส บังกลาเทศ ศรีลังกา เยอรมันตะวันออก โปรตุเกส สเปน ปากีสถาน และตุรกี (ชัยโชค จุลศิริวงศ์, 2536, น.10) โดยให้ความสำคัญต่อการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเน้นดำเนินกิจการหลักในลักษณะ 3 ประการ ดังนี้ ประการที่ 1 การสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนชาวไทยและต่างประเทศ ประการที่ 2 การแก้ภาพพจน์ของประเทศไทยและประการที่ 3 การเผยแผ่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

ประการที่ 1 การสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนชาวไทยและต่างประเทศ ให้เข้าใจนโยบายต่างประเทศของไทย การดำเนินการในด้านนี้มุ่งประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เพื่อให้ต่างประเทศเข้าใจนโยบายต่างประเทศของไทยที่ต้องการเป็นมิตรกับทุกประเทศและต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การพึ่งพาอาศัยร่วมมือกันอย่างเป็นธรรม โดยยึดหลักทางพระพุทธศาสนาที่กลายมาเป็นระเบียบในการดำเนินชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ จนเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมเนื่องจากเข้ามาแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นสาระสำคัญของชีวิตที่จะให้ความเจริญงอกงามแก่ชีวิต

ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมจึงมุ่งให้ประชาชนไทยเข้าใจวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ก่อน จึงจะสามารถสร้างความเข้าใจการดำเนินนโยบายต่างประเทศให้ชาวต่างประเทศเข้าใจต่อไปได้

ประการที่ 2 การแก้ภาพพจน์ของประเทศไทยเมื่อมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในข้อ 1 หากการดำเนินการใดๆ มิได้ใช้ความระมัดระวังดำเนินการด้วยความรอบคอบ หรือเกิดการกระทำใดๆ จากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ตาม อาจก่อให้เกิดผลทางลบเสียหายกับต่างประเทศ ทำให้ขาดความเป็นมิตรหรือเกิดความไม่ไว้วางใจระหว่างมิตรประเทศ คือก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศด้วยเหตุนี้จึงต้องอาศัยการแก้ภาพพจน์ที่เกิดขึ้นให้เป็นที่เข้าใจระหว่างกันต่อไป ด้วยการใช้วัฒนธรรมในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

ประการที่ 3 การเผยแผ่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศในปัจจุบันพบว่าไทยยังไม่ได้ให้ความสำคัญหรือตระหนักถึงความสำคัญของอิทธิพล และศักยภาพของวัฒนธรรมอย่างแท้จริงเท่าที่ควร การได้รับประโยชน์ในการติดต่อทางวัฒนธรรมมักพิจารณาในลักษณะ “รับ” ประโยชน์มากกว่า เช่น การทุนการศึกษาจากต่างประเทศ การต้อนรับนาฏศิลป์นักแสดงจากต่างประเทศ ซึ่งหากพิจารณาจะเห็นว่าเป็นผลประโยชน์ระยะสั้น แต่ในแง่ของผลประโยชน์ระยะยาวแล้วผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริงคือ “ผู้ให้” เนื่องจากผู้ให้สามารถใช้โอกาสเผยแผ่ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อของตนอย่างชนิดหยั่งรากลึก และต่อเมื่อเราจึงควรจะต้องมองถึงเหตุผลและข้อเท็จจริงในมุมกลับที่ว่า “ผู้ให้” มักจะเป็นประเทศที่มีนโยบายอย่างชัดเจนหวังผลประโยชน์ระยะสั้นและระยะยาวอย่างไร ทูตทางวัฒนธรรมไม่ใช่ทูตทางการค้าที่จะดำเนินการแล้วสามารถวัดหรือเห็นผลเป็นรูปธรรมทันทีทันใด แต่เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยเวลาและความสำเร็จหรือล้มเหลวของการติดต่อขึ้นอยู่กับภูมิหลังและความสัมพันธ์ในอดีต ความคล้ายคลึงและแตกต่าง ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและการดำเนินชีวิตประจำวัน และสิ่งสำคัญคือการวางรากฐานความเข้าใจ เป้าหมายและมาตรการดำเนินการที่มีความชัดเจนและคาดว่าเป็นผลดี เพราะกิจกรรมทางวัฒนธรรมมีมากมายหลายรูปแบบซึ่งอาจจะทำให้ขาดทิศทางและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และท้ายที่สุดอาจจะไม่ก่อเกิดให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้

แนวนโยบายต่างประเทศของไทยด้านการทูตเชิงวัฒนธรรม ซึ่งประกาศเมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2534 ได้กำหนดไว้เป็นแนวหลักที่จะดำเนินการควบคู่ไปพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งทั้ง 3 ด้านนี้มีความเกี่ยวพันต่อเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวเนื่องกันและกันอย่างใกล้ชิด เพื่อให้บรรลุผลและเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติและบทบาทการทูตเชิงวัฒนธรรมจึงถูกนำมาใช้มากขึ้นในปัจจุบัน

กระทรวงการต่างประเทศ ได้จัดทำ “แผนแม่บทการพัฒนาความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมของไทยกับประเทศต่างๆ” เพื่อเป็นเป้าหมายของการดำเนินนโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรม ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2535 โดยตามแผนแม่บทดังกล่าวได้กำหนดลำดับความสำคัญของกลุ่มประเทศเป้าหมายไว้ด้วยกัน 3 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีวัตถุประสงค์ของการใช้

นโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรมแตกต่างกันไปตามลักษณะของความสัมพันธ์กับไทย โดยมีประเทศกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

กลุ่มประเทศเป้าหมายที่ 1 ได้แก่ประเทศเพื่อนบ้านและกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่สำคัญที่สุดต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง ความมั่นคง และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะประเทศลาว กัมพูชา เวียดนาม และพม่า เพื่อนบ้านที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมคล้ายกับไทย ในช่วงสงครามเย็นความขัดแย้งทางอุดมการณ์และลัทธิทางการเมืองได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่ปิดกั้นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีชายแดนติดกับประเทศไทย เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงโลกได้เปลี่ยนจากยุคความขัดแย้งไปสู่ยุคแห่งความร่วมมือ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศเหล่านี้ก็ไม่ได้พัฒนาดีขึ้นอย่างคาดหวัง ถึงแม้ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองหมดไป แต่กลับมีความหวาดระแวงสงสัยในเจตนารมณ์ของไทยเข้ามาแทนที่ อันเนื่องมาจากการปัจจัยทางประวัติศาสตร์ก่อปรกกับการที่ไทยใช้นโยบายแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นตัวนำในการเปิดความสัมพันธ์ จึงต้องใช้การทูตเชิงวัฒนธรรมเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมียุทธประสงค์เพื่อเข้าไปช่วยเร่งสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น ขจัดความหวาดระแวงสงสัยระหว่างกันทั้งในระดับรัฐบาลและระดับประชาชน แก้ปัญหาภาพพจน์ของการเอาัดเอาเปรียบมาเป็นภาพพจน์ของการเป็นผู้ให้ และที่สำคัญเพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมในหมู่ประชาชนของประเทศเหล่านี้ว่าเรามีวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งหมายถึงการเป็น “พวก” หรือมี “รากเหง้า” เดียวกัน ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้จะเป็พื้นฐานที่มั่นคงต่อการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีต่อกัน อันจะส่งผลดีต่อการสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาคต่อไป

กลุ่มประเทศเป้าหมายที่ 2 ได้แก่กลุ่มประเทศที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจการค้าของไทยในปัจจุบัน คือ กลุ่มประเทศยุโรป สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น จีน เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการใช้นโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรมโดยให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์สร้างภาพพจน์และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นในด้านการเป็นประเทศที่มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นของตนเอง มีประวัติศาสตร์และอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองสืบทอดมาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นสังคมชาวพุทธที่รักความสงบ มีสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยทั่วประเทศ มีสถานที่ท่องเที่ยวอันสวยงาม มีระบบการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆในภูมิภาคเดียวกัน และอื่นๆ ที่จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถอยู่อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีสถานะเท่าเทียมกับนานาชาติในเวทีระหว่างประเทศ และหน่วยงานที่ควรจะทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุดก็คือสถานเอกอัครราชทูต สถานกงสุลใหญ่ทั่วโลกของไทย

กลุ่มประเทศเป้าหมายที่ 3 ได้แก่กลุ่มประเทศที่กำลังเพิ่มพูนความสำคัญด้านเศรษฐกิจต่อไทยในอนาคต ได้แก่กลุ่มประเทศเอเชียใต้ ลาตินอเมริกา ยุโรปตะวันออก และแอฟริกา วัตถุประสงค์ของการ

ใช้นโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรมกับประเทศกลุ่มนี้คือการทำให้ประเทศเหล่านี้รู้จักหรือมีความรู้เกี่ยวกับประเทศไทยมากขึ้น เพื่อช่วยส่งเสริมนโยบายการแสวงหาตลาดสินค้าแห่งใหม่ของไทย

นโยบายต่างประเทศด้านการทูตเชิงวัฒนธรรมของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน

สำหรับนโยบายต่างประเทศของไทยด้านการทูตเชิงวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้านในการสร้างความสัมพันธ์อันดีและส่งเสริมความร่วมมือที่ตื้นตันตาม “แผนแม่บทการพัฒนาความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมของไทยกับประเทศต่างๆ” เพื่อเป็นเป้าหมายของการดำเนินนโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรม ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2535 ในกลุ่มประเทศเป้าหมายที่ 1 ได้แก่ ประเทศเพื่อนบ้านและกลุ่มประเทศอาเซียน สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ ได้แก่ (1) การให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ (2) ความร่วมมือด้านพุทธศาสนาและวัฒนธรรม (3) ความร่วมมือด้านการสอนภาษาไทย

ประการที่ 1 การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการในรูปของทุนฝึกอบรมและทุนการศึกษาในไทยซึ่งจะเป็นวิธีที่ไทยจะสามารถปลูกฝังวัฒนธรรมไทยที่จะช่วยให้ผู้รับทุนจากประเทศเหล่านี้ได้รับประสบการณ์กลับไปช่วยพัฒนาประเทศพร้อมกับความรู้สึกที่ดีต่อไทย ซึ่งแนวทางดังกล่าวกรมวิเทศสหการและสถาบันการศึกษาของไทยหลายแห่งกำลังดำเนินการอยู่นั้น อาทิเช่น (1) โครงการฝึกอบรมครูฝึกในการส่งเสริมฝีมือแรงงานใน 4 แขวงภาคเหนือของลาว (แขวงพงสาลี แขวงหลวงน้ำทา แขวงห้วยพัน และแขวงเชียงขวาง) (2) โครงการทุนการศึกษาต่อระดับปริญญาเอกสำหรับนักศึกษาจากกัมพูชาและลาว ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ (3) การสนับสนุนทุนการศึกษาหลักสูตรนานาชาติ ณ สถาบันการศึกษาไทย (4) โครงการร่วมมือด้านการศึกษาไทย-กัมพูชา (5) โครงการโรงเรียนพระราชทานฯ ตามโครงการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราชอาณาจักรกัมพูชาด้านการศึกษา (6) หลักสูตร/ฝึกอบรม/ดูงานในประเทศไทย เป็นต้น

ประการที่ 2 การร่วมกันจัดฉลองประเพณีทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีอยู่ร่วมกันซึ่งจะมีส่วนช่วยให้เกิดความรู้สึกผูกพันกันมากขึ้น อาทิ การจัดโครงการทอดกฐินพระราชทานงานสงกรานต์ ลอยกระทง กีฬา นาฏศิลป์ มวยไทย ภาพยนตร์ และดนตรีพื้นเมือง ในลักษณะนี้ไม่ใช่การเผยแผ่วัฒนธรรม แต่เป็นการนำเอาวัฒนธรรมที่มีอยู่ร่วมกันมาสร้างความผูกพันทางจิตใจระหว่างชาวพุทธด้วยกัน ซึ่งถ้าหากทำได้ดีก็จะเป็นประโยชน์ต่อไทยในเวทีระหว่างประเทศ นอกจากนี้การใช้สื่อวัฒนธรรมสมัยใหม่ อาทิ การจัดแสดงคอนเสิร์ต การฉายละครโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ไทย ก็จะเป็นวิธีที่จะช่วยให้เกิดความรู้สึกนิยมไทยได้อย่างกว้างขวาง

ประการที่ 3 ความร่วมมือด้านการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญและสามารถเข้าถึงประชาชนในประเทศเพื่อนบ้านของไทยได้ค่อนข้างง่ายคือการเผยแพร่วรรณคดีภาษาไทยในปัจจุบันภาษาไทยกำลังเป็นที่นิยมเรียนกันมากไม่ว่าจะในกัมพูชา เวียดนาม พม่า หรือลาว

เนื่องจากการเรียนรู้ภาษาไทยหมายถึงโอกาสทางเศรษฐกิจของคนเหล่านี้ในการหางานทำ อาทิเช่น ความร่วมมือไทยกับเวียดนามในการเผยแพร่ภาษาไทย ได้แก่ (1) โครงการสอนภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม นครโฮจิมินห์ (2) โครงการสอนภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม กรุงฮานอย (3) โครงการสอนภาษาไทย ณ มหาวิทยาลัย (4) โครงการศูนย์การสอนภาษาไทย ณ มหาวิทยาลัยพนมเปญ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ไทยได้ใช้ภาษาไทยเป็นสื่อทางการทูตเชิงวัฒนธรรมเหมือนกับที่ประสบความสำเร็จ เช่น จีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น ได้ใช้กับประเทศทั่วโลกมาแล้ว

ผลจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้านการทูตเชิงวัฒนธรรมของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้าน อินโดจีนทำให้ประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน ได้มีสมาคมแบบทวิภาคีเกิดขึ้น โดยเป็นความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านวัฒนธรรมระหว่างกันเพื่อกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. สมาคมไทย – ลาวเพื่อมิตรภาพ เป็นสมาคมที่มุ่งส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนและความร่วมมือทาง วัฒนธรรม การท่องเที่ยว และอื่นๆ เพื่อเสริมการดำเนินความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาล
2. คณะกรรมการร่วมไทย-กัมพูชาว่าด้วยการส่งเสริมความร่วมมือด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นกลไกขยายความร่วมมือด้านวัฒนธรรมไทยกัมพูชา
3. สมาคมมิตรภาพไทย – เวียดนาม และสมาคมนักธุรกิจไทยในเวียดนาม (TBA) เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ในภาคประชาชนและภาคธุรกิจอีกด้วย

บทสรุป

นโยบายต่างประเทศของไทยได้มีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ระหว่างประเทศหลังสงครามเย็น นับตั้งแต่ยุคสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กับนโยบายแปรสนามรบเป็นสนามการค้า คือ นโยบายการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นประเด็นที่รัฐบาลและกระทรวงการต่างประเทศให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกโดยมุ่งเน้นการสร้างควาไว้วางใจและความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อผลักดันการพัฒนาด้านเศรษฐกิจการเมืองและความมั่นคงและสังคมวัฒนธรรมร่วมกัน

นโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีนยุคหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงจึงเปลี่ยนจากความขัดแย้งมาเป็นความร่วมมือระหว่างกัน ความสำคัญของนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีนที่มีความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ที่ตั้ง สังคมวัฒนธรรม และมีประโยชน์ร่วมกันในหลายๆด้าน นโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรม โดยดำเนินนโยบายแบบควบคู่ขนานไปกับ

นโยบายด้านการเมือง เศรษฐกิจ จึงมีความสำคัญต่อประเทศไทยอย่างยิ่งในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน โดยมีเป้าหมายการทูตเชิงวัฒนธรรม คือ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์และความนิยมไทย สร้างการรับรู้เกี่ยวกับจุดเด่นของประเทศไทย รวมทั้งการสร้างความไว้วางใจกับประเทศเพื่อนบ้านในลักษณะของการช่วยเหลือและร่วมมือระหว่างกัน ดังนี้ (1) ความช่วยเหลือทางวิชาการในรูปแบบของการฝึกอบรมและการให้ทุนการศึกษา (2) ความร่วมมือด้านพุทธศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้วัฒนธรรมที่มีร่วมกันในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดียวกันให้เกิดจิตสำนึกกลมเกลียวทางวัฒนธรรม (3) ความร่วมมือด้านการสอนภาษาไทย โดยใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ผลที่ได้รับจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีนด้วยการใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรม หรือ soft power เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลต่อรัฐบาลและประชาชนต่อประชาชนด้วยกัน อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาค้าขายผิดทั้งในระดับทวิภาคีและระดับพหุภาคีในกรอบอาเซียน (ASEAN) เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโรคระบาด ปัญหาการค้ามนุษย์ ปัญหาแรงงานข้ามชาติ เป็นต้น นอกจากนี้การทูตเชิงวัฒนธรรมยังนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือเพื่อนำมาซึ่งความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าด้วยกันทั้งการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม การค้าการลงทุน การท่องเที่ยว การศึกษา สาธารณสุข การเกษตร เพื่อเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในระหว่างภูมิภาค

บรรณานุกรม

- กระทรวงการต่างประเทศ. (2548). *การทูตยุคใหม่หัวใจคือประชาชน กุมภาพันธ์ 2544 – มกราคม 2548*. กรุงเทพฯ: บริษัทไซเบอร์พรีน จำกัด.
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2560). *รายงานประจำปี 2558 กระทรวงการต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: บริษัท สโตร์ครีเอทีฟแฮส จำกัด.
- โกสุมภ์ สายจันทร์. (2556). *อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. เชียงใหม่ : สำนักวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุฑาทิพ คล้ายทับทิม. (2551). *หลักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยโชค จุลศิริวงศ์ (บก.). (2536). *5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ*. กรุงเทพฯ: พรี่สเกล จำกัด.

- ธัญญาทิพย์ ศรีพนา. (2550). นโยบายต่างประเทศของเวียดนามหลังปี 1986: กรณีนโยบายของเวียดนามต่อไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท เลคแอนด์ฟาวด์เท่น พรินติ้ง จำกัด.
- วงศ์ พลนิกร. (2542). นโยบายต่างประเทศที่พึงปรารถนาและแนวความคิดของท่านปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเด็ก.
- สถาบันการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (2548). คำศัพท์- คำย่อ การทูตและการต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: หจก. ภาพพิมพ์.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2555). *ระเบียบโลกใหม่*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สโมสรรสาณมย์. (2541). *สรณมย์: ฉบับที่ระลึก ครบรอบปีที่ 55*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สมคิด โชติกวณิชย์ (บก.). (2532). *สู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- Joseph S. Nye, JR. (2004). *Soft power :The Means to Success in World politics*. New York: Public Affairs.